

Identifying the effective factors in the development of health tourism in Mazandaran province using McKuda software

Rahim Yaghoubzadeh, PhD student of University of Tehran (Responsible Author)

Mohammad Mireei, Associate Professor-university of Tehran

Abstract

Health tourism as one of the types of tourism has attracted the attention of many countries especially in recent years. There are many places in Mazandaran province where tourists go to relax and treat skin disorders. Mazandaran benefits from the attractions of all three types of health tourism, i.e., treatment, wellness and medical. There are effective factors in health tourism that can be a key success factor in the health tourism industry, and pioneer countries are the ones who meet the needs of these tourists by identifying these effective factors. In this research, it is intended to investigate the factors affecting health tourism in Mazandaran province. It seems that conducting this research and its results can open the way for the promotion of health tourism in the country, including in Mazandaran, and increase the number of health tourists. The current research is theoretical and practical for the use of relevant centers and companies. According to the nature of the subject of this research, it is causal. For this purpose, by using documentary studies and libraries and through interviews with 16 experts and experts in the field of health tourism, the main components of the investigated phenomenon were determined. In this method, the effective and basic factors were first identified and then the effective factors were ranked using MACQDA software. The results show Cultural and social dimension is the most important factor with 42.4%, followed by economic dimension with 23%. After that, the service dimension is in the third place with 21.8% and the political and administrative dimension is in the last place with 12.7%.

Keyword

Health Tourism, Medical Tourism, Therapeutic Tourism, Wellness Tourism, Effective Factors, MACQDA, Mazandaran Province

شناسایی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری سلامت

در استان مازندران با استفاده از نرم افزار مکس کیودی

رحیم یعقوبزاده^۱، محمد میرهای^۲

چکیده

گردشگری سلامت به عنوان یکی از انواع گردشگری به ویژه در سال های اخیر مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گرفته است. در استان مازندران مکان های زیادی وجود دارد که گردشگران برای به دست آوردن آرامش و درمان نارسایی های پوستی به آنجا مراجعه می کنند. مازندران از جاذبه های هر سه قسم گردشگری سلامت یعنی درمانی، تندرستی و پزشکی بهره مند است. عواملی در گردشگری سلامت مؤثرند که می توانند فاکتور محوری موفقیت در صنعت گردشگری سلامت باشند. در این پژوهش در نظر است عوامل مؤثر بر گردشگری سلامت در استان مازندران مورد بررسی قرار گیرد. به نظر می رسد انجام این تحقیق و نتایج آن می تواند راهگشا برای ارتقای گردشگری سلامت در کشور و از جمله در مازندران و افزایش تعداد گردشگران سلامت شود. پژوهش پیش رو نظری است و به جهت استفاده مراکز و بنگاه های مربوط کاربردی است. بنا به ماهیت موضوع این پژوهش از نوع علی است. برای این منظور، با استفاده از مطالعات اسنادی و کتابخانه ای و نیز از طریق مصاحبه با ۱۶ نفر از کارشناسان و صاحب نظران در زمینه گردشگری سلامت به تعیین مؤلفه های اصلی پدیده مورد بررسی پرداخته شد. در این روش ابتدا به شناسایی عوامل مؤثر و اساسی پرداخته و سپس با استفاده از نرم افزار MAXQDA، عوامل مؤثر رتبه بندی شده است. نتایج نشان می دهد؛ به ترتیب بعد فرهنگی و اجتماعی با ۴۲/۴ درصد به عنوان مهم ترین عامل و پس از آن بعد اقتصادی با ۲۳ درصد در رتبه دوم قرار دارد. پس از آن بعد خدمات با ۲۱/۸ درصد در رده سوم و در آخر بعد سیاسی و اداری با ۱۲/۷ درصد قرار دارد.

واژه گان کلیدی

گردشگری سلامت، گردشگری پزشکی، گردشگری درمانی، گردشگری تندرستی، عوامل مؤثر، MAXQDA، استان مازندران.

مقدمه

کشور ایران با تاریخ و پیشینه‌ای کهن، تمدنی باستانی و برخورداری از مواهب بی‌شمار طبیعی، توانایی بالایی برای توسعه انواع گردشگری دارد که بی‌گمان نیازمند توجه بیشتر و برنامه‌ریزی منسجم‌تر است. هریک از انواع گردشگری درحالی که به درک و شناخت ما از گردشگر می‌افزاید، با تحلیل و بررسی آن‌ها به وضوح درمی‌یابیم که کمک شایانی به شناخت عمیق گردشگر می‌کند. انواع گردشگری بر مبنای ماهیت، انگیزه سفر و فعالیت‌هایی که در حین گردشگری صورت می‌پذیرد شکل گرفته است؛ گردشگری سلامت به عنوان یکی از انواع گردشگری به ویژه در سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گرفته است، از جمله در کشورمان به گردشگری سلامت در قالب سخنرانی مسئولان مربوط و برگزاری سمینارهایی در این زمینه تأکید ویژه شده است و متولیان امر معتقدند ایران به دلیل برخورداری از امکانات طبیعی و طبیعت متنوع و بکر در بعضی مناطق می‌تواند سهم بیشتری از گردشگرانی که با قصد معالجه و تقویت سلامتی سفر می‌کنند را به خود اختصاص دهد (پایگاه اینترنتی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی). توانمندی‌های بالقوه وسیع کشورمان در انواع مختلف گردشگری سلامت موجب شده است تا وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بهره‌برداری از این بازار روبه‌رشد و رقابتی را با تشکیل کمیته گردشگری سلامت و حمایت‌های ویژه از آن در دستور کار خود قرار دهد. استان مازندران از جاذبه‌های هر سه قسم گردشگری سلامت یعنی درمانی، تندرستی و پزشکی بهره‌مند است؛ و می‌تواند تأثیر بسزایی در حداکثر کردن ارزش بسته خدمتی ارائه‌شده به گردشگران داشته باشد. ماده ۸۷ قانون برنامه چهارم توسعه کشور دستیابی به وضعیت مطلوب کشور در زمینه خدمات بین‌المللی در زمینه گردشگری پزشکی را بر عهده وزارت بهداشت گذاشته است. از سوی دیگر همین ماده قانون برنامه توسعه در بحث گردشگری وظیفه اصلی را به بخش دولتی محول نکرده است و طبق قانون، باید از ظرفیت‌های مازاد بیمارستان‌ها برای گردشگری درمانی استفاده شود.

متأسفانه امکانات گردشگری سلامت در استان مازندران خوب مدیریت نشده و به‌رغم وجود دانش خوب پزشکی، درمانی و چشم‌اندازهای متنوع هنوز برنامه‌ریزی دقیق و یکپارچه‌ای برای توسعه این نوع گردشگری وجود ندارد. در استان مازندران مکان‌های زیادی وجود دارد که گردشگران جهت به‌دست آوردن آرامش و درمان

نارسایي‌های پوستي به آنجا مراجعه می‌کنند. مازندران با دارا بودن کوهستان‌ها، دریا، چشمه‌های آب گرم معدنی و آبشارهای فراوان دارای توانایی‌های بالقوه‌ای در این زمینه است (پایگاه اینترنتی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، ۱۴۰۱). برای بهره‌برداری از قابلیت‌های استان مازندران در این زمینه با چالش‌های اساسی روبه‌روست؛ بنابراین در کنار لزوم برنامه‌ریزی‌های کلان برای سرمایه‌گذاری بر روی گردشگری سلامت، برنامه‌ریزی و داشتن استراتژی‌های مشخص برای پیشبرد اهداف و اقدامات عملی موجب ارتقای گردشگری سلامت می‌شود.

گردشگری سلامت و عوامل مؤثر بر آن و نیز جذب گردشگران در این حوزه و توسعه آن می‌تواند دچار مسائل و مشکلات و اختلالاتی گردد که مانع حرکتش به سوی تعالی باشد. در این راستا جهت شناسایی ابعاد، عوامل و شاخص‌های مرتبط با گردشگری سلامت، شناخت وضعیت موجود و همچنین آگاهی از عوامل مؤثر در گردشگری سلامت از الزامات ضروری است. درواقع یکی از مهم‌ترین ابزارهایی که سازمان‌ها برای حصول موفقیت در آینده برای یک صنعت یا مجموعه فعالیت می‌توانند از آن بهره‌گیرند «شناسایی عوامل مؤثر» خواهد بود؛ بنابراین، انجام مطالعات و تحقیقات در این زمینه مزایای قابل‌توجهی برای آن به بار خواهد آورد و هرگونه مطالعه‌ای درباره‌ی موضوع گردشگری سلامت با هدف شناسایی عوامل مؤثر دارای اهمیت است. لذا انجام این تحقیق با هدف شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر در گردشگری سلامت در مازندران بیش از پیش ضروری است. شناخت این عوامل می‌تواند فاکتور محوری موفقیت در صنعت گردشگری سلامت باشند و کشورهای پیشگام همان کسانی هستند که با شناسایی و تحلیل این عوامل مؤثر نیازهای این گردشگران را رفع می‌کنند. درواقع توجه به عوامل دخیل و مؤثر در گردشگری سلامت برای پیدا کردن مسیر است. نظر به اهمیت گردشگری سلامت در استان مازندران ضروری است تا پژوهش‌های متعددی در این زمینه صورت گیرد که این پژوهش در همین راستا سعی دارد به شناسایی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری سلامت در مازندران بپردازد تا باتوجه به این شناخت، درنهایت گام مؤثری در رونق و افزایش سهم استان مازندران از این حوزه برداشته شود. شد. در این تحقیق تلاش خواهد شد به این پرسش اصلی پاسخ داده شود؛ عوامل مؤثر و مؤلفه‌های توسعه گردشگری سلامت در استان مازندران کدامند؟ و نیز رتبه‌بندی این عوامل چگونه است؟

مبانی نظری پژوهش

امروزه گردشگری سلامت در بسیاری از کشورها اهمیت بسیاری پیدا کرده است. به همین دلیل سازمان‌های دست‌اندرکار در کشورهای علاقه‌مند به توسعه گردشگری توجه خود را به این بخش از صنعت گردشگری جلب و برای آن برنامه‌ریزی می‌کنند. اغلب سازمان‌ها و نهادهای انواع و اشکال صنعت گردشگری را با ملاک‌های اندازه، مقیاس، ظرفیت پذیرش^۱ و ماهیت جذابیت‌های گردشگری طبقه‌بندی می‌کنند (Goeldner, 2003: 246). هریک از این گونه‌شناسی‌ها درحالی‌که به درک و شناخت ما از گردشگر می‌افزاید، با تحلیل و بررسی آن‌ها به وضوح درمی‌یابیم که کمک شایانی به شناخت عمیق گردشگر می‌کند. گردشگر می‌تواند مقصد خود را به دلایل متعدد یا حتی یک دلیل انتخاب کرده باشد. حتی ممکن است به معنای دقیق کلمه مقصدی را انتخاب نکند (برنز، ۱۳۸۵: ۷۵). بر این اساس تاکنون صاحب‌نظران و سازمان‌های بین‌المللی با توجه به معیارهای مختلف، دسته‌بندی‌های متعددی از گردشگری، ارائه کرده‌اند.

وهاب^۲ یک طبقه‌بندی کلی ارائه نموده که عبارت است از: گردشگری تفریحی، گردشگری فرهنگی، گردشگری سلامت، گردشگری ورزشی و گردشگری علمی. امتیاز این طبقه‌بندی در این است که صرفاً بر آنچه عامه مردم آن را گردشگری می‌دانند، تأکید و توجه ندارد. همچنین یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین ملاک‌ها، معیار هدف از مسافرت و گردشگری است که در این بخش، گردشگران بر مبنای اهداف مسافرتی خود تقسیم‌بندی می‌شوند. سازمان جهانی گردشگری نیز افرادی را که وارد یک کشور می‌شوند، با توجه به قصد یا هدفی که از سفر دارند در سه گروه قرار داده است:

■ کسانی که به قصد تفریح، گردش و گذراندن روزهای تعطیل به سفر می‌روند؛

■ کسانی که در پی اهداف تجاری، بازرگانی و کارهای حرفه‌ای هستند؛

■ دیگران (world tourism Organization, 1997)

از سال ۱۳۸۳ به بعد گردشگری سلامت به‌طور مستقل در ایران مورد توجه بیشتری قرار گرفت که متأسفانه هنوز هم رشد چشمگیری نداشته است. مطالعات مشابه، مهم‌ترین انگیزه سفر درمانی را پایین بودن هزینه درمان در کشور مقصد شناسایی کرده‌اند و برای تصمیم‌گیری در خصوص مقصد نیز به شرایط سیاسی، اقتصادی،

1. Carrying Capacity

2. Wahab

قوانین و استانداردها، همچنین اعتبار مراکز درمانی به عنوان عوامل اثرگذار اشاره شده است. در اینجا در خصوص برخی مفاهیم و تعاریف مرتبط با تحقیق توضیحاتی ارائه خواهد شد:

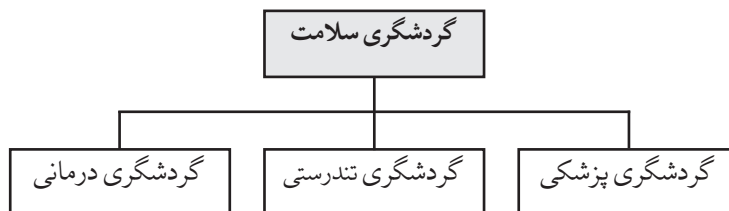
گردشگری، بسیاری از صاحب نظران، پژوهشگران و مجامع علمی - تحقیقاتی بین المللی، تعریف سازمان جهانی گردشگری را پذیرفته و آن را به رسمیت شناخته اند: «تمام مسافرت هایی که منجر به اقامت حداقل یک شبه در مقصد شود اما مدت زمان دور بودن از منزل نباید بیش از یک سال متوالی باشد» (world tourism Organization, 1995). **گردشگر**، فردی که برای مدت زمانی، دست کم یک شب و کمتر از یک سال متوالی، به کشوری غیر از وطن یا محل سکونت معمولی خود مسافرت می کند و هدف او کار کردن و کسب درآمد نیست (world tourism Organization, 1995).

گردشگری سلامت، براساس تعریف سازمان جهانی گردشگری، یکی از اهدافی که سبب ایجاد انگیزه مسافرت در گردشگر می شود، سفر به منظور کسب سلامتی است. گردشگری سلامت نوعی از گردشگری است که به منظور حفظ، بهبود و حصول مجدد سلامت جسمی و ذهنی فرد به مدتی بیش از ۲۴ ساعت و کمتر از یک سال صورت می گیرد (حسین پور و ریاحی، ۱۳۹۷).

بازار گردشگری سلامت به عنوان یکی از صنایع درآمدزا و رقابتی در دنیا مطرح می باشد و یکی از حوزه های نوین گردشگری پیشرفته است. در سطح کلان، دولت ها علاقمند به بهره مندی از مزایای اقتصادی ناشی از این صنعت هستند و رقابت فزاینده ای میان کشورهای مختلف به ویژه کشورهای در حال توسعه آسیایی برای جلب گردشگران سلامت آغاز شده است. امروزه کشورهایی چون امارات احداث یک شهرک بیمارستانی ویژه گردشگری درمانی را در برنامه دارد و کشورهای مالزی، هند، سنگاپور، اردن، ترکیه، آذربایجان و برخی از کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز و روسیه سفید از رقبای ایران در بحث گردشگری سلامت محسوب می شوند.

گردشگری سلامت در بسیاری از کشورها، نیروی اصلی بهبود و رشد اقتصادی کشور محسوب می شود. به رغم تلاش های صورت گرفته در سال های اخیر، گردشگری سلامت هنوز در ساختار نهادی کشور و مقررات موجود، جایگاه مناسبی نداشته و با هدف تبیین شده در سند چشم انداز که جایگاه نخست گردشگری سلامت ایران در میان کشورهای منطقه را ترسیم کرده است فاصله دارد (واعظی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲).

به طور کلی گردشگری سلامت را می توان به گردشگری پزشکی^۱، گردشگری تندرستی^۲ و گردشگری درمانی^۳ تقسیم بندی نمود (نمودار شماره ۱).

نمودار ۱. گونه شناسی گردشگری سلامت

(یعقوب زاده، ۱۴۰۰: ۱۷۵).

در ادامه در خصوص سه شاخه از گردشگری سلامت (گردشگری تندرستی، گردشگری درمانی و گردشگری پزشکی) توضیحاتی ارائه می شود؛

گردشگری تندرستی^۴

مسافرت به دهکده های سلامت و مناطق دارای چشمه های آب معدنی و آب گرم برای رهایی از تنش های زندگی روزمره و تجدید قوا بدون مداخله و نظارت پزشکی، در مواردی که گردشگر بیماری جسمی نداشته باشد را گردشگری تندرستی گویند. در این نوع گردشگری، افراد برای استفاده از امکانات طبیعی موجود در مقصد، اقدام به مسافرت می کنند. این امکانات که شامل آب و هوای مطلوب، چشمه های آب گرم و مجموعه های لجن درمانی و محیط های برای آرامش و استراحت است، در اختیار افراد قرار می گیرد تا آن ها تمدد اعصاب یابند. در واقع استفاده از این امکانات هم از لحاظ روحی- روانی و هم از نظر فیزیکی سبب بازیابی توان فرد شده و انرژی لازم را برای ادامه فعالیت عادی وی فراهم می کند (یعقوب زاده، ۱۴۰۰: ۷۴).

گردشگری درمانی

مسافرت به منظور استفاده از منابع درمانی طبیعی (آب های معدنی، نمک، لجن و غیره) به منظور درمان برخی بیماری ها یا گذران دوران نقاهت تحت نظارت و مداخله پزشکی را گردشگری درمانی گویند (رضوانی، ۱۳۸۶: ۱۹). در این نوع از گردشگری نیز، از امکانات طبیعت استفاده می شود اما تفاوت اساسی در این جاست که متقاضیان دارای بیماری یا

1. Medical Tourism
2. Wellness Tourism
3. Curative Tourism
4. Wellness Tourism

مشکلات خاصی هستند و برای برگشت به حالت طبیعی و خروج از وضعیت بیماری جسمی یا روحی به این اماکن مراجعه می‌کنند. بیماران پوستی، تنفسی، روماتولوژی و عضله‌ای معمولاً مراجعه‌کنندگان اصلی این گونه خدمات هستند. همچنین بیمارانی که اعمال جراحی خود را پشت سر گذاشته و دوره نقاهت خود را می‌گذرانند نیز با استفاده از آب‌های گرم، دریاچه نمک، لجن درمانی، آفتاب و ماسه و شن و زیر نظر پزشک و در یک برنامه درمانی و مراقبت بهداشتی، فرایند بهبود خود را تسریع می‌بخشند (رضوانی، ۱۳۸۶). در جدول زیر استان‌های مستعد گردشگری درمانی در ایران ارائه شده است:

جدول ۱. استان‌های مستعد گردشگری درمانی در ایران

نام استان	پتانسیل درمانی
تهران	مرکز پژوهشی درمانی سل و بیماری‌های ریوی (بیمارستان مسیح دانشوری) بیمارستان پارس، میلاد، شهید هاشمی‌نژاد
خراسان رضوی	بیمارستان رضوی، بنت‌الهدی، بیمارستان امام رضا (ع)، عمل جراحی چشم، پوست و زیبایی و جراحی قلب و ارتوپدی
فارس	بیمارستان نمازی، مرکز پیوند کبد، مرکز پیوند مغز استخوان، مرکز پیوند کلیه
یزد	قطب علمی درمان ناباروری از طرف وزارت بهداشت و ارزان‌ترین مرکز خدمات علمی ناباروری در خاورمیانه، گیاهان دارویی
قم	قابلیت استفاده از کویر و آفتاب در توریسم درمانی طبیعت، گیاهان دارویی
همدان	وجود ۳۰۰۰ گونه گیاهی در همدان و استفاده از این گونه‌ها در امر طب سنتی و صنعتی
گلستان	چشمه آب گرم زیارت و ۴۲ چشمه دیگر
خراسان جنوبی	وجود چشمه آب گرم ایوب پیامبر، قراجه و مهمانک که دارای خواص درمانی جهت بیماری‌های پوستی
زنجان	گیاهان دارویی و چشمه‌های آب معدنی
ایلام	گیاهان دارویی و خوراکی
آذربایجان غربی	وجود ۴۹ چشمه آب معدنی
سیستان و بلوچستان	قطب چشم‌پزشکی ایران، وجود چشمه آب گرم بزمان و دیگر چشمه‌های آب معدنی، گل‌فشان‌ها، سواحل دریای عمان، آفتاب درمانی، گیاهان دارویی (تقی‌زاده و همکاران، ۹: ۲۰۱۱)
گیلان	جنگل هیرکانی، سواحل دریا، وجود چشمه آب گرم متعدد، گیاهان دارویی، بیمارستان‌های مجهز
مازندران	جنگل هیرکانی، سواحل دریا، وجود چشمه آب گرم متعدد، گیاهان دارویی، بیمارستان‌های مجهز

منبع: (تقی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۹).

گردشگری پزشکی

گردشگری پزشکی نوعی از گردشگری سلامت است که در آن مسافرت به منظور درمان بیماری‌های جسمی یا انجام نوعی از عمل‌های جراحی تحت نظارت پزشکان در بیمارستان‌ها و مراکز درمانی انجام می‌شود. (Robinson, D, Newman, S, & Stead, S. 2019) گردشگری پزشکی عبارت است از «سفر بیماران به کشورهای دیگر برای استفاده از خدمات درمانی با کیفیت و قیمت مناسب» (Majeed, S, Lu, C, & Javed, T. (2017).

کشورها و بیمارستان‌هایی که خدمات باکیفیت مراقبت بهداشتی را با قیمت‌های رقابتی و مقرون به صرفه ارائه می‌کنند در حال به دست آوردن سهم بالاتری در بازار گردشگری سلامت هستند. برای نمونه، تا سال ۲۰۱۶ هزینه جایگزینی لگن که یکی از عمل‌های ارتوپدی رایج است در ایالات متحده آمریکا ۴۰ هزار و ۳۶۴ دلار گزارش شده است؛ درحالی که بیماران در کشورهای نظیر تایلند و هند می‌توانند همین عمل را با همان کیفیت به ترتیب با قیمت ۱۷ هزار و ۷ هزار دلار انجام دهند. این تفاوت در قیمت‌ها بیماران را به ویژه از آمریکای شمالی و اروپا تشویق کرده است تا برای دریافت درمان‌های پزشکی و با صرفه‌جویی حداکثری و در همان حال، حفظ کیفیت مطلوب موردنظرشان به این کشورها بکشاند. حمایت دولتی نیز می‌تواند در ایجاد انگیزه برای رشد توریسم سلامت دخیل باشد. برای مثال، خطوط هوایی ترکیه برای پروازهای مسافرانی که با هدف درمانی عازم هستند تخفیف‌هایی در نظر می‌گیرد. در میان بخش‌های مختلف گردشگری، حوزه گردشگری پزشکی، با توجه به ویژگی خاص آن از سرعت رشد بیشتری نسبت به دیگر حوزه‌ها برخوردار و نیازمند توجه ویژه‌ای هست (Nilashi, M., Samad, S., Abdul Manaf, A., Ahmadi, H. & Hassan, O. A 2019)

در زمینه خدمات پزشکی با توجه به پایین بودن هزینه پزشکی و درمان در مقایسه با برخی استان‌ها همچون تهران، ازجمله عواملی است که می‌تواند در جذب گردشگران سلامت از خارج از کشور در استان مازندران مؤثر باشد. در این میان بیمارستان‌های مجهزی نیز در شهرهایی همچون؛ بابل، آمل، ساری و .. وجود دارد که می‌تواند پذیرای گردشگران پزشکی باشد.

عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری سلامت

عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری سلامت می‌تواند در زمینه بعد اقتصادی، خدمات، تسهیلات گردشگری، جاذبه‌های گردشگری مقصد، اطلاع‌رسانی، امنیت، بعد سیاسی و اداری و ... باشد که در این تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه با

صاحب‌نظران و کارشناسان حوزه گردشگری سلامت سنجیده شده است. در اینجا در خصوص هریک از این عوامل شرح مختصری داده می‌شود:

بعد اقتصادی، گردشگری سلامت و درمان بیماران در کشورهای خارجی فرصت‌های خاصی را در حوزه سلامت کشورها و مزایا و چالش‌هایی را نیز برای کشورها به همراه دارد. درآمد حاصله می‌تواند ترسیم‌کننده توسعه اقتصادی آینده باشد و جنبه مالی خدمات درمانی را برای خط‌مشی‌گذاران و دولت‌مردان و سایر ذینفعان نمایان سازد و زمینه را برای بهبود زیرساخت‌ها فراهم سازد. گردشگری سلامت می‌تواند هزینه‌های عمومی را در کشور میزبان کاهش دهد و برخی درمان‌ها به کشورهای دیگر برون‌سپاری می‌شود که هم نسبت به منابع محدود، ایجاد اثربخشی می‌شود و هم زمان انتظار کاهش می‌یابد و هم این که بسته درمانی کامل‌تری به بیمار ارائه می‌شود (Snyder, Byambaa Johnston, Crooks, Janes and Ewan/ 2015).

خدمات، در بخش خدمات مواردی همچون: خدمات حمل‌ونقل و جابه‌جایی گردشگران، آژانس‌ها و کارگزاران گردشگری، استقرار دفتر گردشگری در بیمارستان، خدمات حرفه‌ای: (نرم‌افزار رزرو، پشتیبانی و مشاوره پزشکی از راه دور)، مراکز تندرستی (مراکزی برای جوان‌سازی)، اقامتگاه، پذیرایی و روابط عمومی بیشتر مورد توجه است. **تسهیلات گردشگری،** در بحث تسهیلات گردشگری مواردی همچون: حمل‌ونقل (راه‌آهن، جاده و فرودگاه)، زیرساخت IT، مترجم و نظام پاسخگویی و تکریم گردشگر سلامت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جاذبه‌های گردشگری مقصد، از جمله عناصری که گردشگر را به سفر به یک مقصد راغب می‌سازد، وجود جاذبه‌های در آن مقصد است که استان مازندران از لحاظ جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و نیز درمانی از ظرفیت‌های قابل قبولی برخوردار است.

اطلاع‌رسانی، برای جذب گردشگران به ویژه گردشگران سلامت تبلیغات و اطلاع‌رسانی موضوع بااهمیتی است. درواقع بدون اطلاع‌رسانی مطلوب نمی‌توان موفق به جذب گردشگران شد، چراکه افرادی که قصد سفر به مقصدی را دارند از طریق کسب اطلاعات لازم و میزان شناخت خود تمایل به سفر به مقصد مربوطه پیدا می‌کنند.

امنیت، امنیت از جمله موارد مهم در فعالیت‌های گردشگری به ویژه در موضوع گردشگری سلامت است. گردشگران باید از امنیت در مقصد اطمینان خاطر داشته

باشند. فقدان امنیت یا احساس ناامن بودن یک مقصد می‌تواند گردشگر را از سفر به یک مقصد از جمله برای درمان‌گريزان سازد.

بعد سیاسی گردشگری سلامت، به‌طور کلی، فعالیت‌های سیاسی پیرامون نهادهای حکومتی معینی مانند: مجلس، ریاست جمهوری، دادگاه‌ها، دیوان‌سالارها، ایالت‌ها، شهرداری‌ها و غیره متمرکز است. نقش مؤثر نهادهایی از جمله نهادهای انتظامی، وزارت کشور و وزارت خارجه در حوزه گردشگری سلامت در اغلب کشورها، بیانگر ابعاد سیاسی این حوزه است. بررسی تجربه بسیاری از کشورها نشانگر آن است که نحوه روابط کشورها با یکدیگر تا حد زیادی تعیین‌کننده ملیت بیمارانی است که به یک کشور وارد می‌شوند.

بعد اداری گردشگری سلامت، تدوین برخی خط‌مشی‌های اداری می‌تواند سفرهای سلامت را تا حد زیادی سامان دهد. دولت‌ها می‌توانند شرکت‌های بیمه را از پوشش برخی روش‌های درمانی منع کنند و یا به کودکان متولد شده از طریق غیرقابل قبول درمانی را به عنوان شهروند نپذیرد. توافقات رسمی بین‌المللی بین کشورها یا مؤسسات می‌تواند به‌طور قانونی جریان گردشگران سلامت را به کلینیک‌ها و مؤسساتی سوق دهد که هزینه‌های کمتر و کیفیت بالاتر خدمات درمانی را نصیب آن‌ها سازد. وضع مقررات می‌تواند به مراتب از دخالت در امور سایر کشورها آسان‌تر باشد و نسبت به بسیاری از فعالیت‌ها بازدارنده باشد.

پیشینه پژوهش

جدول ۲. مهم‌ترین یافته‌های پیشینه تحقیق

داخلی		
نام محقق	عنوان تحقیق	یافته‌ها
بیگی (۱۳۹۹)	مکان‌یابی اکولوژی‌های تندرستی استان گیلان بر اساس معیارهای جغرافیایی	پهنه شماره ۹ که در محدوده جغرافیایی شهرستان رشت قرار دارد، با کمترین میزان فاصله نسبت به راه حل مطلوب (۰/۰۵۴)، در رتبه اول، پهنه شماره ۶، در محدوده جغرافیایی شهرهای پره سر و رضوانشهر با امتیاز عددی ۰/۰۵۹ در رتبه دوم و پهنه شماره ۱۱ در محدوده جغرافیایی شهرستان‌های سیاهکل و لاهیجان با امتیاز ۰/۰۶۴ در اولویت سوم برنامه‌ریزی و توسعه اکولوژی‌های تندرستی قرار داشت. نتیجه‌گیری: بهره‌گیری و مدنظر قراردادن پهنه‌های مستعد احداث و توسعه پایدار اکولوژی‌های تندرستی استان گیلان، منجر به تنوع‌بخشی به بازار گردشگری استان می‌گردد و می‌تواند مزیت رقابتی جدیدی را در بخش گردشگری ایجاد نماید.

داخلی		
نام محقق	عنوان تحقیق	یافته‌ها
بدیعی و همکاران (۱۳۹۷)	بررسی نقش استان مازندران در گردشگری سلامت با رویکرد طبیعت درمانی	با توجه به پتانسیل‌های موجود و موقعیت بسیار مناسب مازندران در هم‌جواری با کشورهای حوزه دریای خزر، توانایی تبدیل استان به قطب گردشگری درمانی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی را داراست
مهرآرا و همکاران (۱۳۹۷)	نقش استان مازندران در گردشگری سلامت با رویکرد طبیعت درمانی	نتایج نشان داد با توجه به پتانسیل‌های موجود و موقعیت بسیار مناسب مازندران در هم‌جواری با کشورهای حوزه دریای خزر، توانایی تبدیل استان به قطب گردشگری درمانی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی را داراست.
صادقی و همکاران (۱۳۹۷)	شناسایی عوامل مؤثر در جذب گردشگران سلامت در ایران	بررسی مفهوم گردشگری سلامت، شناسایی موانع توسعه گردشگری سلامت، شناسایی عوامل جذب گردشگری سلامت در ایران، بررسی توانمندی‌های گردشگری سلامت در ایران و به عوامل ضعف گردشگری سلامت ارائه راهکارهای برای توسعه این نوع گردشگری
سیدیان و همکاران (۱۳۹۷)	مکان‌یابی مناطق مستعد توسعه گردشگری سلامت استان مازندران به روش تصمیم‌گیری چندمعیاره (AHP) و با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS)	شناسایی پهنه‌های مستعد گردشگری سلامت و قابلیت‌های توسعه آن، قابلیت‌های درمانی، زمان و شرایط اقتصادی بهره‌مندی از درمان، ویژگی‌های محیطی گردشگری منطقه نیز از عوامل مؤثر در انتخاب مقصد گردشگری سلامت است.
بدیعی و همکاران (۱۳۹۷)	شناسایی و رتبه‌بندی راهکارهای توسعه گردشگری پزشکی؛ مطالعه موردی استان گلستان	تأثیرگذارترین معیارهای اصلی در توسعه گردشگری پزشکی استان گلستان به ترتیب اهمیت، معیار زیرساختار، معیار پزشک و معیار کیفیت شناسایی شده‌اند. درصد راهکارهای ارائه‌شده در این پژوهش، بالابردن میزان مشارکت خصوصی در توسعه گردشگری پزشکی استان گلستان، ایجاد بیمارستان‌ها و کلینیک‌های ویژه گردشگری پزشکی و مشارکت و حمایت بخش دولتی از بخش خصوصی

داخلی		
نام محقق	عنوان تحقیق	یافته‌ها
نیک‌رفتار و همکاران (۱۳۹۶)	شناسایی عوامل مؤثر در جذب گردشگران پزشکی در ایران	با توجه به اهمیت گردشگری پزشکی و درآمدزایی این صنعت برای کشور، یکی از روش‌های افزایش جذب گردشگر و تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری گردشگران برای انتخاب ایران به عنوان کشور مقصد تبلیغات و اطلاع‌رسانی است. با افزایش تبلیغات و متنوع‌سازی ابزارهای تبلیغات می‌توان اطلاعات بیشتری در اختیار گردشگران قرار داد و تقاضا برای گردشگری سلامت را افزایش داد.
طیاری و همکاران (۱۳۹۶)	تعیین و بررسی عوامل مؤثر بر گردشگری سلامت ایران با استفاده از ماتریس اهمیت - عملکرد	نتیجه‌گیری‌ها حاکی از آن است که گردشگران پزشکی و ارائه‌دهندگان خدمات و نخبگان این صنعت عملکرد عوامل را متناسب با اهمیت آن‌ها نمی‌دانند. هزینه‌ها و کیفیت خدمات درمانی دارای اهمیت بالا و عملکرد نسبتاً بهتری نسبت به سایر عوامل هستند اما عملکرد کشور در بعضی سیاست‌گذاری‌ها به ویژه اعتباربخشی بیمارستان‌ها، تأسیس بیمارستان‌های بین‌المللی و تبلیغات لازم جهت جذب گردشگر مطلوب نبوده است.
مشیری (۱۳۹۵)	چشمه‌های آب گرم؛ توانمندی شهر رامسر در عرصه توریسم درمانی	شهر رامسر را با داشتن تعداد زیادی آب گرم‌های معدنی به علت ساختار زمین‌شناسی‌اش به عنوان مکانی توانمند در عرصه توریسم درمانی معرفی می‌نماید.
علیزاده ثانی و همکاران (۱۳۹۳)	عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در چشمه‌های آب گرم استان مازندران (مطالعه موردی: چشمه‌های آب گرم رامسر و لاویج)	در این تحقیق، عوامل انگیزشی از دو بعد رانشی و کششی بررسی شده است. یافته‌های تحقیق بیانگر تفاوت معناداری میان میانگین عوامل رانشی (۳/۱۶) و کششی (۲/۹۷) است.

داخلی		
نام محقق	عنوان تحقیق	یافته‌ها
طالبی و جمشیدی صالح (۱۳۹۲)	ارزیابی قابلیت‌های گردشگری سلامت در استان گیلان	در میان چهار زیر معیار تجهیزات و امکانات جاذب پزشکی زیر معیار هزینه درمان با اختلاف بیش از دو برابر نسبت به زیرمعیار دهکده سلامت اصلی‌ترین اولویت در انتخاب این معیار شناخته شد. در میان ۸ زیرمعیار بررسی‌شده تجهیزات و امکانات جاذب گردشگری، زیرمعیار میزان امنیت مقصد گردشگری سلامت در اولویت بالاتری از زیرمعیارهای کیفیت تورهای تخصصی گردشگری سلامت و کیفیت هتل‌ها قرار گرفته است. زیرمعیار دسترسی هوایی به مقصد گردشگری در معیار بررسی نوع و نحوه دسترسی‌ها نیز بالاتر از غیرمعیارهای فاصله مرکز درمانی هدف تا هتل و کنترل مدیریت ترافیک در روزهای پرازدحام قرار گرفت.

خارجی		
نام محقق	عنوان تحقیق	یافته‌ها
دیانا و سلامگا (۲۰۱۸)	گردشگری پزشکی در کشور استرالیا	نتایج نشان داد که دسترسی سخت ساکنان به بیمارستان، همکاری نکردن ذی‌نفعان و نگرش خصمانه بین پزشکان مانع پیشرفت گردشگری پزشکی در استرالیاست.
ایستوود و همکاران (۲۰۱۷)	بررسی روابط بین کشورهای مبدأ و تفاوت فرهنگی بیماران با ساکنان کشورهای مقصد گردشگری پزشکی	تشابهات فرهنگی کشور ترکیه با کشورهای در نظر گرفته شده، کم‌تر بودن فاصله فیزیکی و بیشتر بودن تولید ناخالص داخلی کشورها سبب افزایش تعداد گردشگران پزشکی در ترکیه شده است.
سیندر و دیگران (۲۰۱۵)	پیامدهای گردشگری درمانی در مغولستان؛ بررسی کیفی سیستم پیشنهاددهنده سلامت داخلی و پاسخ‌های راهبردی به این روند	بررسی نقش ذینفعان گردشگری پزشکی در مغولستان، به کشورهای کم‌درآمد توصیه‌های مفیدی در مورد انجام تغییرات ساختاری در حوزه سلامت دارد.

خارجی		
نام محقق	عنوان تحقیق	یافته‌ها
فریحا، ماهیری و گرگوری (۲۰۱۴)	طراحی سیستم پیشنهاددهنده برای گردشگری پزشکی با استفاده از فناوری وب معنایی	در این پژوهش، طراحی سیستم پیشنهادی برای گردشگری پزشکی پیشنهاد شده است. این سیستم با بهره‌گیری از منابع گردشگری پزشکی به‌صورت یک بسته به کاربران توصیه موردتقاضا را پیشنهاد می‌نماید.
جان استون و دیگران (۲۰۱۱)	شم‌انداز صنعت در بیماران کانادایی مرتبط با گردشگری درمانی	مطالعه شرکت‌های تسهیل‌گر گردشگری پزشکی کانادا برای کشف اطلاعات واقعی گردشگری/ تنوع طرز تفکر گردشگران پزشکی در کانادا و عدم مراجعه بسیاری از آنان به آژانس‌های تسهیل‌گر گردشگری پزشکی در عین جایگاه مهم این تسهیل‌گران در کشور
نیکو کونکول	تندرستی؛ نوع جدیدی از گردشگری	ظهور گردشگری سلامت را به دو عامل نسبت می‌دهد. اول؛ سازمان گردشگری که مدت طولانی است که یک مفهوم یکپارچه‌ای از رفاه و تناسب اندام را به سیاست‌های بهداشت جهانی وارد کرده است. دوم؛ آموزش و پرورش که آگاهی مردم را از بهداشت شخصی افزایش داده است و با اذعان به اینکه اطلاعات کافی در زمینه گردشگری سلامت در دسترس نیست، به برخی از جنبه‌ها و مفاهیم گردشگری سلامت می‌پردازد.
پلنیوز ایشو (۲۰۰۸)	-	ارزان‌بودن قیمت خدمات پزشکی ایران نسبت به سایر کشورهای جهان، کیفیت مناسب و برابری آن با جدیدترین شیوه‌های علم طب در جهان از مهم‌ترین دلایلی است که می‌تواند گردشگری درمانی را در ایران رونق دهد.

معرفی منطقه مورد مطالعه

استان مازندران در شمال ایران واقع شده و با استان‌های گلستان، سمنان، تهران، البرز، قزوین و گیلان هم‌مرز است. این استان یکی از پرجمعیت‌ترین و متراکم‌ترین مناطق ایران از لحاظ جمعیتی است و دارای ۲۲ شهرستان است. امتیاز حمل‌ونقل دریایی با کشورهای همسایه، اتصال آن به راه‌آهن سراسری ایران، وجود فرودگاه‌های بین‌المللی ساری، نوشهر و رامسر، برخورداری از سه جاده ارتباطی با استان تهران و آزادراه تهران - شمال با امکان دسترسی سریع با فاصله کوتاه ۱۲۱ کیلومتر با تهران

از امتیازات این استان است. دسترسی به زیرساخت‌های ارتباطی، همراه با شرایط آب و هوایی معتدل، اراضی حاصلخیز، طبیعت گوناگون و مفرح ساحلی، دشتی، جنگلی و کوهستانی مساعد برای توسعه صنعت گردشگری و دسترسی به بازارهای هدف داخلی و خارجی، امکان توسعه سریع را در بخش گردشگری را در خود گرد آورده است. همچنین مازندران برخوردار از میراث فرهنگی متنوعی است. مازندران رتبه نخست گردشگری در ایران را دارد (پایگاه اطلاع‌رسانی وزارت میراث، گردشگری و صنایع دستی).

استان مازندران به دلیل برخورداری از تعداد بالای چشمه‌های معدنی و گرم، دارای پتانسیل بالایی برای تبدیل شدن به قطب گردشگری سلامت (درمانی) در شمال کشور است. آب‌های معدنی مازندران در شهرستان‌های آمل، رامسر، نور، تنکابن، بابل، سوادکوه، نکا و ساری واقع و چشمه‌های آب معدنی دیگری نیز در استان شناسایی شدند که قابلیت‌های مازندران در گردشگری سلامت را نشان می‌دهد. این استان هر ساله پذیرای گردشگران زیادی است که برای گذراندن اوقات فراغت به این استان می‌کنند. جدا از گردشگران داخلی، گردشگران زیادی از کشورهای حاشیه خلیج فارس در تابستان به رامسر و کلاردشت و سایر شهرهای شمالی سفر کرده و این شهرها را به عنوان مقصد گردشگری خود انتخاب می‌کنند. جاذبه‌های بالای گردشگری در مازندران در کنار امکانات درمانی سنتی و مدرن می‌تواند این استان را به یکی از قطب‌های گردشگری سلامت برای کشورهای منطقه تبدیل کند.

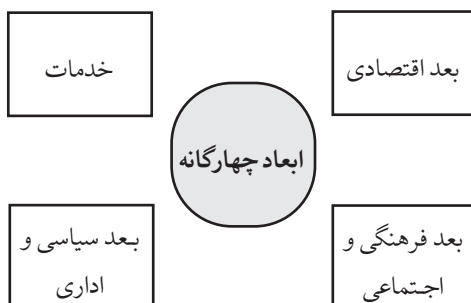
استان مازندران در زمینه گردشگری تندرستی نیز از حیث دارابودن منابع طبیعی و چشم‌اندازهای متنوع و گوناگون از ظرفیت‌های چشمگیری برخوردار است. تنوع چشم‌اندازهای بکر و زیبا، آب و هوای مطبوع، جنگل‌های سرسبز هیرکانی، دشت‌ها و مزارع زیبا و دامنه‌های کوهستان البرز که سراسر جنوب این منطقه را فرا گرفته است و نیز سواحل دریای مازندران و رودخانه‌های خروشان ظرفیت‌ها و منابع عظیمی را برای این نوع از گردشگری پدید آورده است.

بیمارستان‌های متعدد در کنار مراکز درمانی تخصصی و فوق تخصصی با تعرفه‌های حداقلی و پایین از امکانات این استان در حوزه گردشگری سلامت است. ظرفیت‌های این استان به فعالیت مراکز تخصصی درمانی جراحی قلب باز، سوختگی و جراحی ترمیمی زیاد است. مراکز طب سنتی و مکمل، جراحی پلاستیک و مراکز تحقیقات بهداشت باروری و ناباروری از دیگر مراکز این استان در حوزه گردشگری پزشکی است.

جاذبه‌های بالای گردشگری در مازندران در کنار امکانات درمانی سنتی و مدرن می‌تواند این استان را به یکی از قطب‌های گردشگری سلامت برای کشورهای منطقه تبدیل کند. در این استان بیمارستان‌ها مجهز با کادر پزشکی و درمانی متخصصی وجود دارد نظیر بیمارستان‌های روحانی و شهید بهشتی در بابل و نیز بیمارستان‌های امام خمینی و ابوعلی سینا در شهر ساری و... که می‌تواند امکانات مطلوبی را برای گردشگران پزشکی فراهم آورد.

مدل مورد استفاده

گسترده‌ی موضوع گردشگری سلامت و تأثیرات مختلف و متعددی که در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی برجای می‌گذارد، ایجاب می‌کند که از زوایای مختلف به بررسی ابعاد آن پرداخته شود. بر همین اساس در این تحقیق موضوع گردشگری سلامت در چهار بعد اقتصادی، خدمات، فرهنگی- اجتماعی، سیاسی و اداری مورد بررسی قرار گرفته است.

نمودار ۲. مدل ابعاد گردشگری سلامت

منبع (نگارنده با استفاده از مدل واعظی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱).

روش تحقیق

تحقیق حاضر نظری است و به جهت استفاده مراکز و بنگاه‌های مربوطه کاربردی است. بنا به ماهیت موضوع این پژوهش از نوع علی است. برای این منظور، با استفاده از مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه با ۱۶ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران گردشگری سلامت اقدام به گردآوری اطلاعات و سپس اقدام به تعیین مؤلفه‌های اصلی و میزان اهمیت پدیده مورد بررسی شده است. هدف این پژوهش، شناسایی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری سلامت در استان مازندران است. از آنجاکه

بنا به ماهیت موضوع این پژوهش از نوع علی است. برای این منظور، با گردآوری داده‌ها به تعیین مؤلفه‌های اصلی پدیده موردبررسی پرداخته شده است.

جامعه آماری و شیوه نمونه‌گیری، جامعه آماری در این پژوهش با توجه به هدف اصلی تحقیق صاحب‌نظران و کارشناس گردشگری به ویژه گردشگری سلامت بوده‌اند. بدین ترتیب که از ۱۶ نفر از صاحب‌نظران و کارشناسان مربوطه مصاحبه شده است. شیوه نمونه‌گیری در این تحقیق روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند (گلوله برفی) بوده است.

روش گردآوری اطلاعات، در این پژوهش برای مطالعه موضوع و گردآوری اطلاعات در زمینه‌های مبانی نظری و ادبیات تحقیق و پیشینه آن از کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها، مقالات، پایگاه‌های اطلاعاتی، آیین‌نامه‌ها و اسناد موجود بهره برده شده است و سپس از طریق اطلاعات در اسناد و مدارک با طراحی مصاحبه‌نامه و با مراجعه به افراد نمونه اقدام به تکمیل مصاحبه‌نامه‌ها شده است.

اعتبار و روایی ابزارها، به منظور تعیین پایایی، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. در این تحقیق برای سنجش اعتبار سؤالات و گویه‌های تحقیق یعنی اعتبار صوری، مدنظر بوده است. گفته می‌شود اگر ضریب آلفا بیشتر از ۰/۷ باشد، آزمون از پایایی قابل قبول برخوردار است.

رابطه آلفای کرونباخ عبارت است از:

ضریب آلفای کرونباخ:

تعداد سؤال‌های پرسشنامه:

واریانس سؤال i:

واریانس کل پرسشنامه (سرمد و دیگران، ۱۳۸۳).

بنابراین، به‌منظور اندازه‌گیری قابلیت اعتماد، از روش آلفای کرونباخ و با استفاده نرم‌افزار SPSS انجام شده است. بدین‌منظور یک نمونه اولیه به تعداد ۵ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان گردشگری سلامت پیش‌آزمون شده و سپس با استفاده از داده‌های به‌دست‌آمده و به کمک نرم‌افزار آماری SPSS، میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ محاسبه شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها، پس از طراحی مصاحبه‌نامه و سنجش روایی و پایایی آن، با استفاده نرم‌افزار MAXDOA اقدام به تحلیل داده‌ها شده است.

یافته‌ها

توصیفی

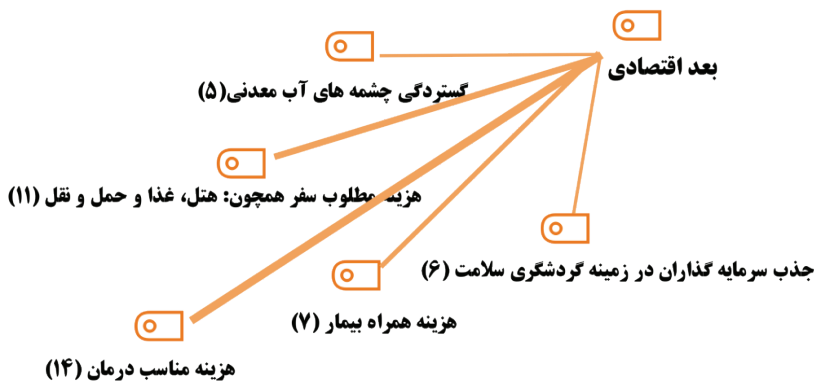
یافته‌ها بیانگر آن است که ۶۲/۵ درصد پاسخگویان مرد و ۳۷/۵ درصد آنان زن بوده‌اند. همچنین در خصوص میزان تحصیلات پاسخگویان نیز باید گفت ۸۳/۳ درصد پاسخگویان دارای مدرک دکترا یا دانشجوی دکتری بوده‌اند و ۱۶/۷ درصد کارشناسی ارشد داشته‌اند. همچنین همگی پاسخگویان استاد یا فارغ‌التحصیل رشته‌گردشگری یا فعال در حوزه‌گردشگری سلامت بوده‌اند.

یافته‌های تحلیلی

در حوزه‌گردشگری سلامت عوامل متعددی مؤثرند که در این تحقیق مورد شناسایی و تحلیل قرار گرفته‌اند. که در ادامه یافته‌ها در نمودارها و با توضیحات ارائه خواهد شد؛

۱. بعد اقتصادی

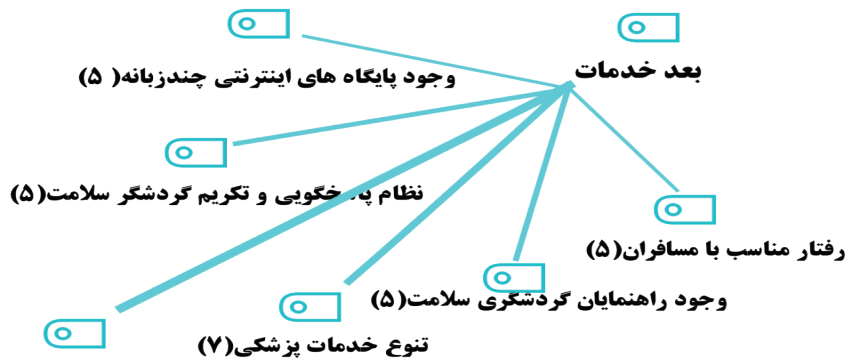
عامل اقتصادی از عوامل تأثیرگذار در گردشگری سلامت است. همچنان که در نمودار زیر مشاهده می‌شود از سوی پاسخگویان مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر اقتصادی به ترتیب عبارت‌اند از؛ هزینه مناسب درمان با فراوانی ۱۴ در رتبه اول قرار دارد، پس از آن غذا، اقامت و حمل و نقل با فراوانی ۱۱ در رتبه دوم و سپس هزینه همراه مسافر (۷)، جذب سرمایه‌گذاران در زمینه گردشگری سلامت (۶) و در نهایت گستردگی گسترده‌ای چشمه‌های آب معدنی (۵) قرار دارد.

نمودار ۳. مؤلفه‌های گردشگری سلامت بر اساس عامل اقتصادی

۲. خدمات

خدمات از دیگر عواملی است که از پاسخگویان خواسته شده تا به ترتیب اهمیت مهم‌ترین مؤلفه‌های آن را ذکر کنند، بر همین اساس همچنان که در نمودار شماره ۴ مشاهده می‌شود مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر مربوط به خدمات از دیدگاه پاسخگویان به ترتیب عبارت‌اند از: تنوع خدمات پزشکی با فراوانی ۷، وجود پایگاه‌های اینترنتی چندزبانه (۵) چند زبانه، وجود راهنمایان گردشگری سلامت، رفتار مناسب با گردشگران و نظام پاسخگویی و تکریم گردشگران سلامت هر کدام با فراوانی ۵ از سوی پاسخگویان مطرح شده‌اند.

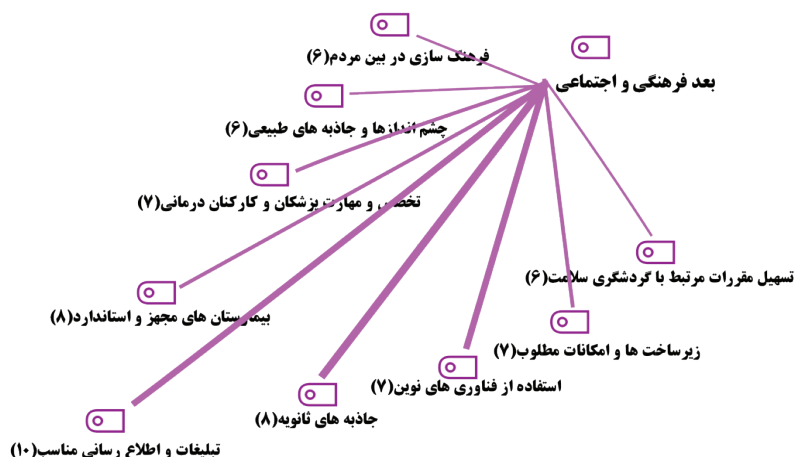

نمودار ۴. مؤلفه‌های گردشگری سلامت بر حسب خدمات

۳. عامل فرهنگی و اجتماعی

عامل فرهنگی و اجتماعی در صنعت گردشگری همواره از اهمیت زیادی برخوردار بوده است به همین دلیل از پاسخگویان در خصوص مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی پرسش شد که بر اساس نظرات آنان مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر مربوط به عامل فرهنگی اجتماعی کدام‌اند؟ نظرات پاسخگویان عبارت بود از: تبلیغات و اطلاع‌رسانی با ۱۰ مورد فراوانی که این امر نیاز به توجه بیشتری از سوی مسئولان و متولیان مربوط دارد. پس از آن مؤلفه‌های دیگر عبارت‌اند از: بیمارستان‌های مجهز و استاندارد و نیز جاذبه‌های ثانویه هر کدام با ۸ فراوانی و سپس مواردی همچون: زیرساخت‌ها و امکانات مطلوب (۷)، استفاده از فناوری‌های نوین (۷)، تخصص و مهارت پزشکان و

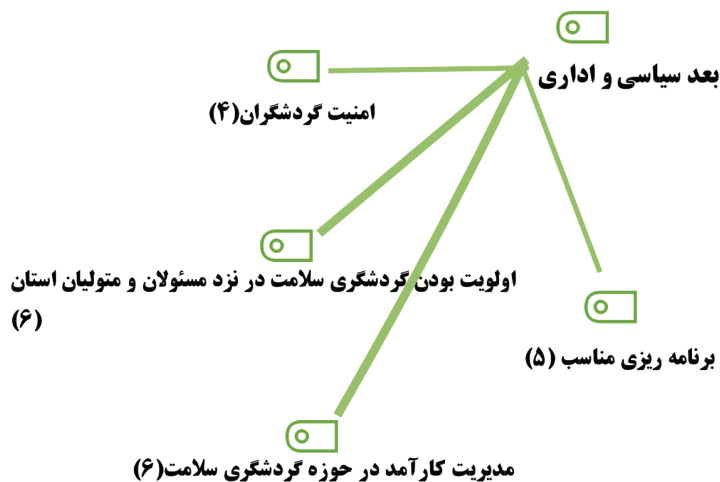
کارکنان درمانی (۷)، تسهیل مقررات مرتبط با گردشگری سلامت (۶)، فرهنگ سازی در بین مردم (۶)، چشم اندازها و جاذبه های طبیعی (۶) در اولویت های بعد قرار داشته است.

نمودار ۵. مؤلفه های گردشگری سلامت بر اساس فرهنگی، اجتماعی

۴. بعد سیاسی و اداری

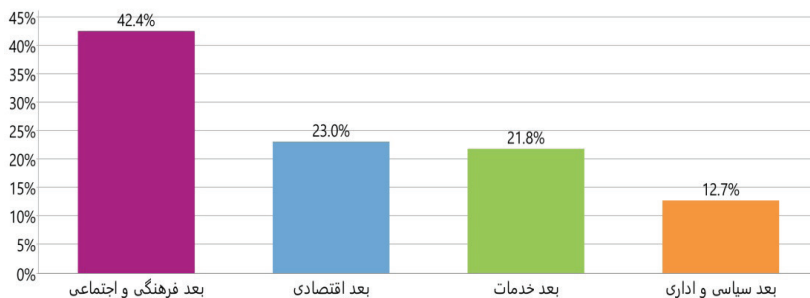
گردشگری همواره از نظام سیاسی و نیز ساختارهای اداری تأثیر پذیرفته است. بر همین اساس از پاسخگویان خواسته شده است تا مهم ترین مؤلفه ها از منظر سیاسی و اداری در حوزه گردشگری سلامت را به ترتیب اهمیت بیان کنند. همان طور که در نمودار زیر مشاهده می شود مهم ترین مؤلفه های مؤثر مربوط به بعد سیاسی و اداری به ترتیب عبارت اند از: مدیریت کارآمد در حوزه گردشگری سلامت (۶ فراوانی) و نیز در اولویت بودن گردشگری سلامت نزد مسئولان و متولیان استانی که این مورد هم ۶ بار از سوی پاسخگویان مطرح شده است و در ادامه به ترتیب مواردی همچون؛ برنامه ریزی مناسب (۵) و در نهایت امنیت گردشگران (۴) از مهم ترین مؤلفه های تأثیرگذار در گردشگری سلامت از منظر سیاسی و اداری بوده اند.

نمودار ۶. مؤلفه‌های گردشگری سلامت از بعد سیاسی و اداری

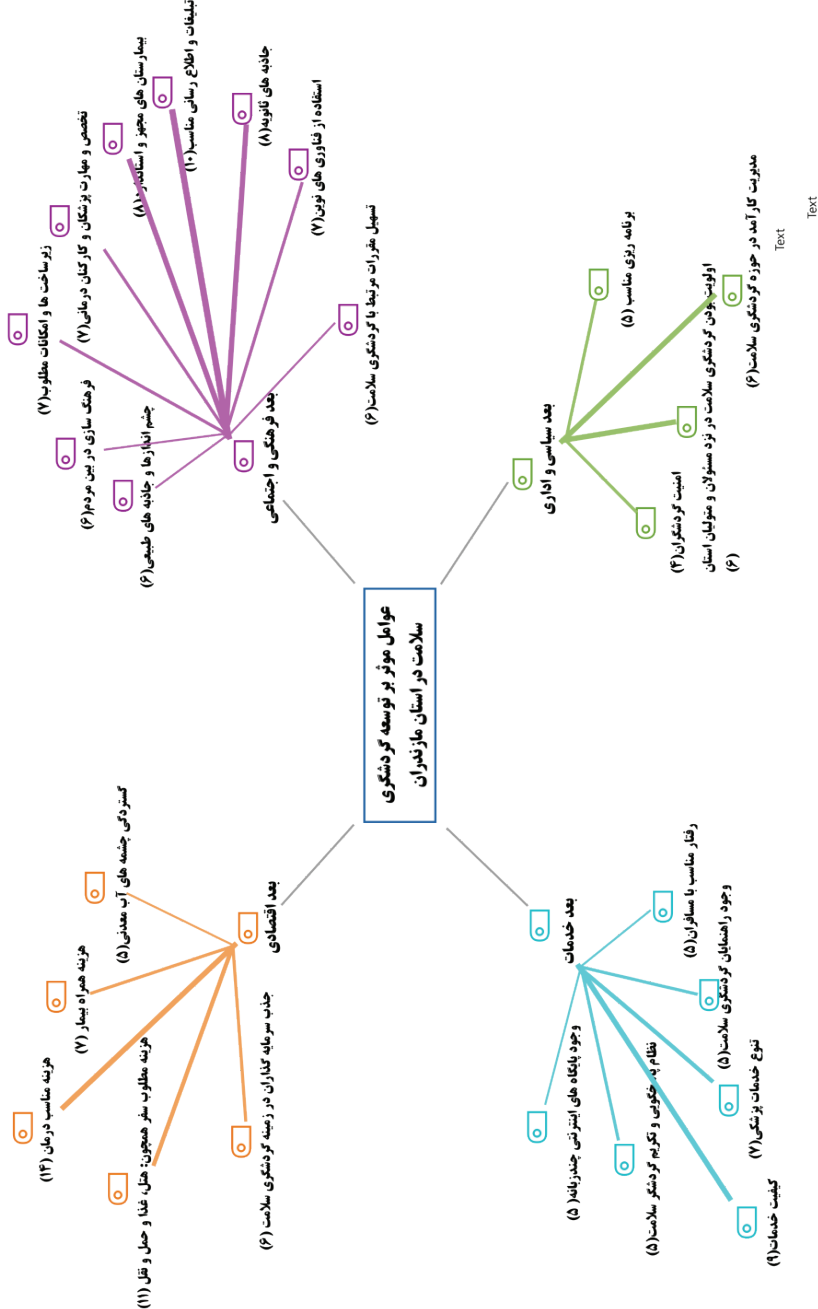
اگر بخواهیم به اهمیت هر یک از عوامل مورد مطالعه در این تحقیق وزنی داده شود می‌توان گفت بر اساس تعداد و درصد مؤلفه‌هایی که از سوی پاسخگویان برای هر یک از عوامل ذکر شده است به ترتیب عبارت‌اند از: بعد فرهنگی و اجتماعی با ۴۲/۴ درصد از سوی پاسخگویان به عنوان مهم‌ترین عامل معرفی شده است. پس از آن بعد اقتصادی با ۲۳ درصد در رتبه دوم قرار دارد. سپس بعد خدمات با ۲۱/۸ درصد در رده سوم و در آخر بعد سیاسی و اداری با ۱۲/۷ درصد قرار دارد.

Cod. seg. (all documents)

نمودار ۷. رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر گردشگری سلامت در استان مازندران بر حسب اهمیت

در پایان به منظور داشتن یک شمای کلی از یافته‌های تحقیق در نمودار زیر کلیه عوامل مورد مطالعه به همراه مؤلفه‌های گفته‌شده ارائه شده است.

نمودار ۸. کلیه عوامل مؤثر و مؤلفه‌های گردشگری سلامت در استان مازندران

نتیجه‌گیری

برای توسعه و ارتقای گردشگری سلامت در استان مازندران، شناسایی عوامل مؤثر بر آن می‌تواند بسیار راهگشا باشد. در این میان در حوزه گردشگری سلامت عوامل متعددی مؤثرند که در این تحقیق مورد شناسایی و تحلیل قرار گرفته‌اند. عامل اقتصادی از عوامل تأثیرگذار در گردشگری سلامت است. و از سوی پاسخگویان مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر مربوط به بعد اقتصادی به ترتیب عبارت‌اند از: هزینه مطلوب سفر، هزینه مناسب درمان، غذا، اقامت و حمل و نقل، هزینه همراه مسافر، جذب سرمایه‌گذاران در زمینه گردشگری سلامت و در نهایت گستردگی و هزینه دسترسی به چشمه‌های آب معدنی قرار دارد.

در زمینه خدمات مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر مربوط به خدمات از دیدگاه پاسخگویان به ترتیب عبارت‌اند از: تنوع خدمات پزشکی، وجود پایگاه‌های اینترنتی چند زبانه، وجود راهنمایان گردشگری سلامت، رفتار مناسب با گردشگران و نظام پاسخگویی و تکریم گردشگران سلامت

در خصوص عامل فرهنگی و اجتماعی مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر مربوط به عامل فرهنگی اجتماعی عبارت‌اند از: تبلیغات و اطلاع‌رسانی، بیمارستان‌های مجهز و استاندارد، جاذبه‌های ثانویه، زیرساخت‌ها و امکانات مطلوب، استفاده از فناوری‌های نوین، تخصص و مهارت پزشکان و کارکنان درمانی، تسهیل مقررات مرتبط با گردشگری سلامت، فرهنگ‌سازی در بین مردم، چشم‌اندازها و جاذبه‌های طبیعی در اولویت‌های بعد قرار داشته است.

مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر مربوط به بعد سیاسی و اداری به ترتیب عبارت‌اند از: مدیریت کارآمد در حوزه گردشگری سلامت، در اولویت بودن گردشگری سلامت نزد مسئولان و متولیان استانی، برنامه‌ریزی مناسب و امنیت گردشگران ابراز شده است. بر اساس یافته‌ها به ترتیب بعد فرهنگی و اجتماعی با ۴۲/۴ درصد به عنوان مهم‌ترین عامل و پس‌از آن بعد اقتصادی با ۲۳ درصد در رتبه دوم قرار دارد. پس‌از آن بعد خدمات با ۲۱/۸ درصد در رده سوم و در آخر بعد سیاسی و اداری با ۱۲/۷ درصد قرار دارد.

منابع و مأخذ

- پایگاه اطلاع رسانی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان مازندران.
- بدیعی، فرناز، ابراهیمی، عبدالحمید و دیده‌خانی، حسین (۱۳۹۷). شناسایی و رتبه‌بندی راهکارهای توسعه گردشگری پزشکی؛ مطالعه موردی استان گلستان، نشریه تحقیقات بازاریابی نوین NMRJ.2017.21266/10.22108
- بیگی، حمیده (۱۳۹۹). مکان‌یابی اکولوژی‌های تندرستی استان گیلان بر اساس معیارهای جغرافیایی، مدیریت اطلاعات سلامت. دوره ۱۷. پیاپی (۵)، ۲۳۴-۲۴۳. <https://doi.org/10.22122/him.v17i5.4183>
- پایگاه اینترنتی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی <https://www.mcth.ir>
- حسین‌پور، رباب و ریاحی، لیلا (۱۳۹۷). رابطه قابلیت‌های گردشگری پزشکی درمانی با میزان جذب توریست در استان اردبیل، مجله سلامت و بهداشت. ۹ (۲)، ۱۵۹-۱۷۱. <http://healthjournal.arums.ac.ir/article-۱-۱۵۰۷-fa.html>
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۶). جغرافیا و صنعت توریسم. انتشارات دانشگاه پیام نور. چاپ دوم.
- سازمان جهانی گردشگری، ۱۹۹۵.
- سیدیان، سید علی، یعقوبی، ریحانه و رمضان‌زاده لسبویی، مهدی (۱۳۹۷). مکان‌یابی مناطق مستعد توسعه گردشگری سلامت استان مازندران به روش تصمیم‌گیری چندمعیاره (AHP) و با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS) 10.22080/JTPD.2021.17525.3159
- صادقی، مهدی و ستایش، سید مهدی (۱۳۹۷). شناسایی عوامل مؤثر در جذب گردشگران سلامت در ایران. ششمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم جغرافیا، معماری و شهرسازی ایران. تهران
- <https://civilica.com/doc/865950>
- طالبی، مانی و جمشیدی صالح، زهرا (۱۳۹۲). ارزیابی قابلیت‌های گردشگری سلامت در استان گیلان، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار <https://civilica.com/doc/248361>
- طیاری شیماسادات، امینی محمدتقی، زردویی آریا. تعیین و بررسی عوامل مؤثر بر گردشگری سلامت ایران با استفاده از ماتریس اهمیت - عملکرد. میراث و گردشگری [Internet]. ۱۳۹۶؛ ۲(۵): ۷۳-۸۵. Available from: <https://sid.ir/paper/257202/fa>
- علیزاده ثانی، محسن، فراهانی، بنفشه و احمدی خطیر، طاهره (۱۳۹۳). عوامل انگیزشی گردشگری سلامت در چشمه‌های آبگرم استان مازندران (مطالعات موردی: رامسر و لاویج).
- فرهنگ دهخدا، ۱۳۷۵.
- کاظمی، محمد (۱۳۸۵). مدیریت گردشگری. تهران. انتشارات سمت.
- مشیری، سیدرحیم، و فتح الهی، فرشته. (۱۳۸۸). چشمه‌های آبگرم. توانمندی شهر رامسر در عرصه توریسم درمانی. جغرافیا، ۳(۱۱)، ۵۷-۷۶. SID. <https://sid.ir/paper/207979/fa>
- مهرآرا، جواد، کوچ، سعدی و واضح راسخ مدبری، ویدا (۱۳۹۷). نقش استان مازندران در گردشگری سلامت با رویکرد طبیعت درمانی. اولین همایش ملی کارآفرینی. چالوس. دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس.

<https://civilica.com/doc/805588>

نیک‌رفتار، طیبه، حسینی، الهه و مقدم، عاطفه (۱۳۹۶). شناسایی عوامل مؤثر در جذب گردشگران پزشکی در ایران. مدیریت سلامت، ۲۰ (۶۷)، ۶۴-۷۴.

واعظی، رضا، چگینی، میثم و اصلی‌پور، حسین (۱۳۹۷). چالش‌های سیاست‌گذاری در حوزه گردشگری سلامت ایران مبتنی بر رویکرد تحلیل مضمون. مطالعات مدیریت گردشگری (مطالعات جهانگردی)، ۱۳ (۴۱)،

TMS.2018.19752.1548/10.22054.1-40

یعقوب‌زاده، رحیم (۱۴۰۰). گونه‌شناسی گردشگری. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان. چاپ دوم.

Braun & Clarke, 2006, Using thematic analysis in psychology, ualitative Research in Psychology 2006; 3: 77/101 <https://www.researchgate.net/publication/235356393>

Diana, D. & Salamaga, M. (2018), Segmentation by push motives in health tourism destinations: A case study of Polish spa resorts, Journal of Destination Marketing & Management, 9, 234-246. <https://www.researchgate.net/publication/323159891>

Eastwood, E, Clary, D, Melnick, D. (2017), Coral reef health and management on the verge of a tourism boom: A case study from Miches, Dominican Republic Ocean & Coastal Management, 138: 192-204. 10.1016/j.ocecoaman.2017.01.023

Goeldner, C. and B. Ritchie (2003), Tourism, Principles, Practices, Philosophies, New Jersey, John Wiley & Sons.

Majeed, S, Lu, C, & Javed, T. (2017), The journey from an allopathic to natural treatment approach: A scoping review of medical tourism and health systems, European Journal of Integrative Medicine, 16, 22-32. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1876382017301804>

Nilashi, M., Samad, S., Abdul Manaf, A., Ahmadi, H. & Hassan, O. A. (2019), Factors influencing medical tourism adoption in Malaysia: A Dematel-Fuzzy TOPSIS approach, Computers & Industrial Engineering, 137, 21-39. <https://www.researchgate.net/publication/334948878>

Robinson, D, Newman, S, & Stead, S. (2019), Community perceptions link environmental decline to reduced support for tourism development in small island states: A case study in the Turks and Caicos Islands. Marine Policy, 108, 51-65. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308597X18300149>

Smith, Valen (1998), War and Tourism, an American Ethnography, Annals of Tourism, Vol. 25, No.1, PP. 202-227. <https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.elsevier-fc0aeea3-aa9c-3d2a-a305-e998a65b32c7>

Snyder, Byambaa Johnston, Crooks, Janes and Ewan/ 2015/ Health Service Research Outbound medical tourism from Monogolia: a qualitative examination of

proposed domestic health system and policy responses to this trend. <https://bmchealthservres.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12913-015-0849-5>

UNWTO, "International tourism challenged by deteriorating global economy". World Tourism Barometer 7 (1). January 2009. http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/barometer/UNWTO_Barom09_1_en.pdf.